

Милена С. Зорић Латовљев
Висока школа струковних студија
за образовање васпитача
Нови Сад

DOI: 10.46793/KDNN23.235ZL
УДК: 821.163.41.09-93-1 Алексић Д.

Љиљана Ж. Пешикан-Љуштановић
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Проф. емерита

„КУСАМ СУСАМ, У ПРСА СЕ БУСАМ” – МЕСТО КРАТКИХ ГОВОРНИХ ФОРМИ У ПОЕЗИЈИ ДЕЈАНА АЛЕКСИЋА

Апстракт: У контексту изабраног певања за децу Дејана Алексића рад би требало да испита однос према кратким говорним изразима – једноставним облицима – које у раду схватамо као синтагме или реченице које имају ширу или сталну употребу у говору, оно што је Вук Стефановић Караџић називао „у обичај узете речи”. Полазимо од претпоставке да Дејан Алексић иронијски ресемантизује, а у извесној мери и десемантизује елементе традиционалне културе, обликујући хуморни контраст заснован на изневереном очекивању (тако, на пример, алазонско бусање у прса више није разматање јунаштвом и општепризнатим врлинама, памећу, снагом, поштењем, већ слави прождрљивост – кусање сусама).

Мишљења смо да се модерност Алексићевог певања за децу у великој мери остварује и кроз дијалог с усменом књижевношћу и традиционалном културом. Различити видови цитатности који се при томе остварују бивају, углавном, предмет комичке деконструкције, па би овај рад, пре свега, требало да покаже како песничково поигравање усменим пословицама и изрекама и формулативним сликама усмене поезије гради комички несклад и успоставља нову слику света и детета.

Кључне речи: Дејан Алексић, поезија за децу, кратке говорне форме, ресемантизација, десемантизација, иронија, хумор.

У контексту изабраног певања за децу Дејана Алексића¹ – збирке поезије

¹ Дејан Алексић (1972, Краљево) и данас живи и ради у свом родном граду као уредник за поезију у Издавачкој кући „Повеља”, главни уредник часописа *Повеља* и један од најистакнутијих

за децу *Дујме без кайуша* (2002), *На пример* (2006), *Стижку блесе, чувајте се* (2010) и *Јануар у жирафи* (2018) – испитивале смо однос према кратким говорним изразима – једноставним облицима – које у овом раду посматрамо као синтагме или реченице које „у говорној служби имају ширу или сталну употребу” (Кнежевић 1957: 9)². Најпрецизнија и нама најближа дефиниција кратких говорних умотворина јесте она коју у *Народној књижевности* дају Радмила Пешић и Нада Милошевић-Ђорђевић, где се наводи да је реч о врсти

синтагматских или реченичних формула, најчешће метафоричких, које могу бити самосталне и несамосталне. Лако се уграђују у говор и служе као илустрација казиваног, а потичу из различитих подручја физичког и духовног живота, из обичаја и веровања, литературе и усмене књижевне традиције, општељудског и професионалног искуства (Пешић, Милошевић-Ђорђевић 1997: 59).

Говоримо, дакле, о оним бројним тешко разлучивим формулама, које, како смо и у претходним истраживањима показале,³ попут мицелијума прожимају наш говорни и писани језик и представљају „прелаз од свакодневног говора ка експресивности поетског језика” (Клеут 2001: 61). Сматрамо, притом, што је на раније анализираној грађи и потврђено,⁴ да кратки говорни изрази усменог порекла функционишу вишеструко: (1) они су својеврсна „готова”, ауторитетом предака освештана „завештајна формулација искуства” (Милошевић-Ђорђевић 2000: 182), која као таква, парафразирајући Фројда (Sigmund Freud), представља особену уштеду духовне и интелектуалне енергије⁵; (2) њима се истиче припадање одређеној заједници или култури, али су

српских песника за одрасле и децу. Поред поезије Алексић је писао и прозу, приповетке и драме за децу и одрасле. Он је јединствен пример песника који се подједнако остварио у поезији за одрасле и поезији за децу. Као песник за одрасле добио је Бранкову, Просветину награду, награду „Матићев шал”, као и награде „Бранко Миљковић”, „Бранко Ћопић”, „Меша Селимовић” и Змајеву награду Матице српске.

Поезијом за децу Алексић је почео да се бави као већ афирмисани песник за одрасле и ту је постигао подједнак, а можда и већи успех. Добио је награде *Полиџикиној забавника*, Београдског сајма књига за најбољу дечју књигу у 2004. години, награду „Невен” и награду Змајевих дечјих игара. Сем тога, Алексић је двапут добио награду „Радио Београд” за најбољу причу за децу, а добио је и награде „Доситејево перо”, „Сребрно Гашино перо”, „Златно звонце популарности”, „Плави чуперак” Змајевих дечјих игара из Новог Сада, регионалну награду „Мали принц” и награду за роман „Раде Обреновић” и др.

² Види такође Милошевић-Ђорђевић 2000: 182–185.

³ Види Пешикан-Љуштановић 2004а, 2004б, 2009, 2018б; Зорић 2022.

⁴ Види наведене радове о овој језичкој појави код Нушића, Андрића и А. Поповића.

⁵ Реч је о теорије досетке, по којој смех произлази из „неочекиване уштеде психичке енергије” (Фројд 1969: 131).

и повод за критичко конфронтирање с њом (Пешикан-Љуштановић 2018δ). Можемо их посматрати и као „једноставне облике”, оно што је Вук Стефановић Караџић називао „у обичај узете речи”, који се, према Јолесовом (André Jolles) одређењу – насупрот уметничкој поезији – обликују готово спонтано, без свесне артистичке интервенције⁶ и указују на различите видове духовне заокупљености колектива који их користи. Све наведено доприноси чињеници да ови облици потенцијално фунционишу и попут својеврсне шифре, врсте „пословичког говора”, који има способност да раздваја оне који разумеју значење одређене изреке од оних којима је она мање-више бесмислена.

Дејан Алексић се, сматрамо, зналачки служи управо овом одликом кратких говорних форми, њиховом особеном криптичношћу, полазећи притом од дечјег (не)искуства у њиховом разумевању, тумачењу и интерпретацији, односно „уз помоћ механизма наивног дечјег мишљења, пре свега деметафоризације и заокупљености звучном страном речи” (Љуштановић 2019: 32).

Мишљења смо да се модерност Алексићевог певања за децу у великој мери остварује кроз дијалог с усменом књижевношћу и традиционалном културом. Различити видови цитатности који се при томе остварују бивају, углавном, предмет комичке деконструкције, па се показује како песниково игравање усменим пословицама и изрекама и формулативним сликама усмене поезије гради комички несклад и успоставља нову слику света и детета:

[...] смех Дејана Алексића, као и његово певање за децу у целини, изразито је самосвојан. Он се смеје стварима поред којих бисмо, опхрвани бригама или заокупљени неким далеким премишљањима, могли проћи и пролазимо сасвим озбиљни. Чудни свет ове поезије није фантастични, паралелни, егзотични, пишчевом маштом створени космос. Напротив, то је наша свакодневица, али сагледана и очуђена очима песника (Пешикан-Љуштановић 2018а: 52).

Полазна претпоставка јесте да Дејан Алексић иронијски ресемантизује, а у извесној мери и десемантизује елементе традиционалне културе. Ресемантизовање и десемантизовање у овом тексту разумемо као особене мета-текстуалне релације: мењање, померање, па и потпуно преокретање значење неког другог текста (в. Флакер 1982: 41 и даље). До ресемантизовања и десемантизовања може долазити због свесног хуморног или ироничног одмака („грлим јастук као верну љубу” (Алексић 2002: 54)) или, што се у песништву за децу често јавља, због непотпуног разумевања лирског субјекта, односно

⁶ „Премда припадају умјетности, заправо не постају умјетнином” (Јолес 1978: 13).

банализације тропа. Алексићев лирски субјекат, на пример, глуву тишину – синтагму која означава тишину тако потпуну да се човеку учини да је оглувео пошто више ништа не чује, схвата буквално. У песми „Мува и тишина” потпуно одсуство звука постаје биће које поседује физичко својство типично за човека: тишина „која беше сасвим глува” у ствари добро чује „кад се кроз њу мува мува” (Алексић 2006: 28). Ресемантизација тако постаје вид „*естетској њреврједновања свијета*”, односно, естетског превредновања „затечених културних и социјалних структура” (Флакер 1982: 41, 42 (подвукао А. Ф.)). Када те „затечене културне и социјалне структуре” добију савим нова, потенцијално контрастна, „традицијом непотврђена значења” (Флакер 1982: 43), онда може бити реч о ресемантизацији. Маркова историјска коб – „Касно Марко на Косово стиже”⁷ – која је у српској традицији заснована на неправедној очевој клетви и има трагичне последице по јунака и заједницу којој припада, ресемантизује се у исказ о Дејану – спавалици, који касно „на доручак стиже” (Алексић 2002: 54). Код Алексића десемантизација је знатно ређа и јавља се било као вид комичког изокретања традиције и ироничног, самопотцењивачког односа лирског субјекта према самом себи,⁸ или као метатекстуална релација која директно указује на неке битне промене културног обрасца, попут десемантизације пословице *Ивер не њага далеко од кладе* у песми „Ивер и клада” (Алексић 2006: 38).⁹ Песник свом малом читаоцу нуди увид у традиционалну културу (и културу уопште), прихватајући његово повремено неразумевање „старе приче” или указујући како и колико се култура временом одиста изменила. Притом, Алексићева игра језиком и културом је специфична – он припада оној песничкој традицији у којој се користе значења ближа дечјем непосредном искуству науштрб оних апстрактних

⁷ У пренесеном значењу ово се користи као опомена да се једном пропуштене прилике не враћају и да оно што нисмо урадили у прошлости не можемо накнадно поправити: „После боја, копље у долину”.

⁸ Види Фрај 2007.

⁹ У збирци *Стижу блесе, чувајте се* налази се читав својеврсни циклус песама у којима се Алексић поиграва са пословицама, „полемише” с њима, „демистификује” их и „раскринкава” (Љуштановић 2008: 202–203). Њима се детаљно бави Биљана Петровић у тексту „Народне мудрости у поезији Дејана Алексића” који је објављен у *Дејиньствиу*, у складу са праксом Саветовања о књижевности за децу, непосредно пред наведени научни скуп, када је наше истраживање било у финалној фази. Ипак, ова два истраживања само се делом преклапају, будући да наше захвата ширу грађу и обухвата све кратке говорне форме, те их сагледава у нешто другачијем контексту, а наведени текст у фокусу истраживања има „стилска и језичка средства којима се постижу шаљиви и пародијски ефекти” (Петровић 2023: 37).

У истом броју *Дејиньствива* објављен је још један текст која се непосредно бави Алексићевом поезијом (Вељковић Мекић 2023: 48–58), као и текст који једним делом захвата еколошка промишљања овог песника за децу (Ђурковић 2023: 19–28).

(Љуштановић 2019: 29, 32)¹⁰, стварајући тиме духовите и песнички узбудљиве спојеве – поетске пречице које лакше воде до сазнања и самоспознаје, о чему и сам говори у интервјуу објављеном у *Лейопису Матице српске*:

Волим поигравања са подразумевањима, критички однос према увреженим схватањима који се увек остварује кроз питање да ли је све заиста тако како изгледа. Често су моје песме за децу покушај преображаја наше представе о нечему.

[...]

Један од циљева данашње књижевности за децу треба да буде формирање младог читаоца као бића које је способно да промишља у интеракцији са текстом, а да притом тај процес има забаван карактер, специфичну игривост која плени (Алексић 2014).

У својој игри песник обликује хуморни контраст заснован на изневереном очекивању. Тако, на пример, у стиху који смо одабрале за наслов овог текста, алазонско бусање у прса¹¹ није разметање нечим друштвено пожељним, на пример јунаштвом или општепризнатим врлинама, памећу, снагом, поштењем, свакако нечим због чега би лирски субјект могао бити предмет зависти, већ слави прождрљивост – кусање сусама.

Где је сусам – и ја увек ту сам;

Кусам сусам, у прса се бусам.

[...]

Ђеврецима ја познат по злу сам,

Сваки вапи: „О, где ми је сусам?!”

„О, где ми је, о где ми је сусам?!”

Ја то слушам, у прса се бусам... (Алексић 2010: 7)

Сличан комични однос уочавамо и у „Супеној здравици” (Алексић 2010: 22) у којој је строго одређен жанр у којем се добре жеље исказују „о светковинама за столом домаћину или гостима” (Пешић, Милошевић-Ђорђевић 1997: 92) ресемантизован и, уз то, зачињен „зрном подсмеха озбиљним здравицама с ’одраслих’ банкета и свечаних гозби” (Пешикан-Љуштановић 2018а: 53). Лирски субјект диже кашику у част супе и здравицу завршава егзалтираним узвиком: „Живела нам супа! / Живела нам супа!”

¹⁰ О игри у поезији Д. Алексића в. и Токин 2007, Гвозденовић 2017, Вељковић Мекић 2023.

¹¹ Према Матешину, *бусати се у прса* значи разметати се, хвалити се чим, бити напрасит (Матешин 1982: 532), исто је и Речнику САНУ (РСАНУ II: 311).

Најдиректнији, а уједно и најочигледнији дијалог са традицијом успоставља се као својеврсна расправа о смислу и значењу низа усмених пословица, чему је Алексић посветио читав циклус у збирци *Стижу блесе, чувајте се* насловљен – „Ко рано рани, / зевањем се брани”. У низу песама које су засноване на народним пословицама (Ко рано рани, две среће граби; У лажи су кратке ноге; На муци се познају јунаци; Чистоћа је пола здравља; Вук длаку мења, али ћуд никада итд. – има их укупно дванаест), песник заузима интелектуалну позицију блиску позицији детета које први пут чује пословицу или изреку. Он свесно – у већ поменутој деметафоризацији израза, односно поступку буквализације тропа – пренебрегава пренесено значење пословице и расправља с њеним буквално схваћеним смислом.¹²

Тако песма-пословица „Ко рано рани” постаје предмет Алексићеве двоструке песничке опсервације. У овој песми из збирке *Стижу блесе, чувајте се* (Алексић 2010: 31), окренутој трагању за „другом срећом”, песник, попут детета, две среће не тумачи као двоструко већу срећу него буквално, као два различита стицаја срећних околности. Опет попут детета, он устаје рано како би експериментално утврдио како ће „да се створе / моје среће обе”. Пошто очекивана двострука срећа не стиже до поднева, он закључује како су две „среће праве” уши, јер, да их нема, зевао би око целе главе. Цео значењски потенцијал песме, да рано устајање и вредноћа, коју оно подразумева, доприносе бољем сналажењу у животу, па и већој човековој срећи, те да је срећа, у основи, резултат властитога рада и ангажмана, овде се заобилази „попут фројдовске критичке сметње”, и рано устајање постаје просто неугодна активност која може да донесе само зевање.

И поента песме „Ко рано рани...” из збирке *На пример* (Алексић 2006: 34) директно прелази у полемику са народном мудрошћу и „велика мудрост за сваког створа” изврће се у комичку бесмислицу: „а ја додајем била би већа / да је зевање некаква срећа!”. Чини нам се, у суштини, да песник, као и деца суочена с невољним раним устајањем због одласка у вртић, нимало не ужива у јутарњем рањењу. Тако се у првој Алексићевој збирци, истина посредно, проблематизује пожељно рано устајање. Песник користи читав низ усмених формула које би могле сведочити да је реч не само о конкретной потенцијалној расправи с укућанима због епског излежавања, већ управо о расправи с традицијом која изузетно позитивно вреднује рано устајање.

¹² Зорана Опачић у томе види „детронизацију народне мудрости” (Опачић 2007: 19–20) и показује то на примерима двају песама из Алексићеве збирке *На пример*, али се не упушта у дубљу интерпретацију будући да су песме илустрације наслеђа Љубивоја Ршумовића у поезији савремених песника за децу.

Оно је, у традиционалном поимању, важно будући да се њиме човек повезује са почетком дана, када све напредује и када све, изласком из ноћи, у извесном смислу прекида потенцијални контакт с оностраним. „Кад видим да бела зора свиће” – почетни је стих који није само структуром епски десетрац, него је то и преко формуле о белој зори. Већ у следећем стиху: „ја зароним дубље под ћебиће”, следи јасно одбацивање традиционалног света, оног у којем јунаци најчешће рано ране. Потом, опет наглашено епском формулом: „Боже мили, баш ми лепо бива” песма почиње да слави излежавање у кревету где спавалица грли јастук као верну љубу, што је опет формула. Песма у суштини почива на изразито комичном одмаку од традиције. Уместо да летњи дан до подне искористи за подухвате који ће тако и магијски бити подупрти тиме што се дешавају док дан напредује, лирски субјекат у епском десетерцу и у једној од најпознатијих формула српске усмене епике („Касно Марко на Косово стиже”) слави излежавање – „Касно Дејан на доручак стиже”, чиме се уједно и потврђује теза о томе да ни сам песник не воли рано устајање.

Из начелно супротстављене позиције тумачи се и пословица *Ивер не њада далеко од кладе*, једна од многих које изражавају дубоко веровање традиционалне заједнице у неопозиви значај наследства. Песник, односно лирски субјекат, у песми „Ивер и клада” (Алексић 2006: 38) полемиче с пословицама које „понекад знају / са поређењем да претерају”¹³ и, опет заобилазећи потенцијално сложену мисаону структуру која стоји иза ове пословице, поставља питање да ли је фер „рећи за децу да су иверје”. Наведена пословица у потпуности је комички ресемантизована завршним питањем: „И ко је икад видео кладу / Да води ивер на лимунуду?”

Овај пример вишеструко је важан, сматрамо, због тога што се у њему јасно показује још једно битно својство Алексићевог односа према усменој идиоматици. Поигравање буквалним разумевањем традиционалног поређења води у сасвим озбиљну визију оца као оног чија је дужност да буде

¹³ Критички однос према пословицама као увреженим схватањима (о којем говори и у помешаном интервјуу у *Лейојису*) Алексић износи низом различитих тврдњи у својим песмама-пословицама: „Говоре неки, на знању слаби: / Ко рано рани, две среће граби” (Алексић 2006: 34); „Ученија ова строга / Веома ме дрину” (Алексић 2010: 34); „Од изрека што се множе / Бес ме кайкад хвајша” (Алексић 2010: 38); „Око ових мудрих речи / Забуне су многе” (Алексић 2010: 42); „Та изрека сасвим фина / Проблем ми је већи” (Алексић 2010: 43), али и „Батина је, кажу често, / Изашла из раја; [...] / Истина је ово љуша” (Алексић 2010: 37); „Без мотике нема хлеба, / Тако мудроси њева; [...] / А ја мудроси волим сџару, / Из ње људи уче” (Алексић 2010: 40); „Памейни су врло били / Наши славни преци” (Алексић 2010: 43) (курзивом истакле ауторке), што се може тумачити понекад и као порицање, понекад и као прихватање, али свакако да не постоји сукоб или потреба да се нешто избаци или промени.

близак са својим потомством. Он није само носилац пожељних или непожељних наследних особина него и онај који са дететом проводи време и бави се њиме. Заједнички одлазак на лимунаду битно одступа од традиционалне представе о односу оца и детета. Према сведочењима из Вуковог *Рјечника*, отац је пажњу на дете обраћао тек кад оно порасте довољно да самостално води бригу о хигијенским нормама и облачењу, а и тада, посредно али довољно јасно, посведочено је да је то било искључиво мушко дете, оно које веже гаће (в. Љуштановић, Пешикан-Љуштановић 2021: 19). Клада и ивер који одлазе на лимунаду нису само духовита слика, већ су слика једног новог и модернијег родитељства и нове и модерније улоге оца у породици, о чему Алексић често пева.¹⁴

Својеврсни прираштај значења, обрат комичног у озбиљно, може се ишчитавати и у Алексићевом односу према фразеологизмима, односно устаљеним изразима у ужем смислу¹⁵, који такође припадају богатом реkvизитарију у који песник посеже у својој игри. Комично постаје основ за озбиљна и сасвим „одрасла” значења. Тема брака, на пример, захваћена је у широком тематском кругу, од проблема у брачној постели: „Бодљикава љубав” (Алексић 2006: 30), „Стари Грци и млади луци” (Алексић 2018: 70–78); и у браку уопште: „Свађа” (Алексић 2018: 16–17), „Наши преци човечи” (Алексић 2006: 26), до заједничких послова и преобликовања традиционалног односа према „мушким” и „женским” пословима. Преко фразеологизама и комичне слике прачовека који одлази у лов зато што га жена „човекиња” кињи, Алексић стиже до савременог дечјег искуства – до оца који одлази у лов на хладно пиво:

Данас су друге прилике неке
За човекиње и за човеке.
Човекиње се дамама зову,
А човечи су ретко у лову.

¹⁴ В. нпр. песму „Тата је мушка мама” (Алексић 2018: 68–69).

¹⁵ Када говоримо о устаљеним изразима у ширем смислу, ту спадају и пословице, изреке, афоризми, односно све краће говорне форме – што је тема овог рада, стога када говоримо о фразеологизмима мислимо на устаљене језичке јединице које се састоје од најмање две речи и имају јединствено значење и јединствену синтаксичку функцију која се понекад огледа и у томе да читав фразеологизам може да се замени једном речју (Драгићевић 2007: 24–25). Овакво одређење фразеологизма у великој мери ослања се на запажања Антице Менац (Менац 1970/71) и Јосипа Матеша (Матеша 1982). Међутим, структура фразеологизма не мора бити посматрана као строго узев окамењена форма, будући да су могуће различите врсте замена (Менац 1970/71: 3), те се може говорити о релативно устаљеном лексичком саставу (Мршевић-Радовић 1987: 21).

Ал' кад им нешто дође криво,
Оду у лов на ладно пиво¹⁶ (Алексић 2006: 26; истакле ауторке).

Шалећи се и смејући Дејан Алексић својим малим читаоцима преноси и врло сложене књижевне и културне концепте. Тако прича о Лисистрати¹⁷ и женама које ускраћивањем телесног контакта терају мужеве да се одрекну рата, постаје прича о Гркињама које одбијају да љубе старе Грке јер једу много лука и, што је још битније, мало учествују у кућним пословима.

Па шта ако неће да нас љубе!
Или хоће, али само треба
Да припадник *јаче ѱоловине*
О кућним се пословима брине,
И исецка лука два-три стручка
Да помогне жени око ручка.

Није да сам зрео за потрчка,
Ал' ме лепо учи стара Грчка;
Припадник сам *ѱоловине јаче*¹⁸
Шѱо лук сецка и од ѱоѱа ѱлаче (Алексић 2018: 78, истакле ауторке).

Брачна заједница у песмама Дејана Алексића није ни идеална ни идилична. У вези творова „нешто смрди”¹⁹, жежа пробадају бодље јер се са „јежицом спорио”²⁰, мужеве не желе да раде, а жене превише звоцају, али основна порука јесте да живот такав какав је може бити и треба да буде леп и да га таквог треба прихватити и допринети његовом усклађивању. Посвађани творови на послетку „кад мине од свађе штета, / скувају себи две кафе горче, / па у љубави *шѱо оѱеѱ цвекѱа* / договоре се да створе творче” (Алексић 2018: 17, истакле ауторке).

¹⁶ Ово је дечја, ублажена варијанта увредљиве изреке актуелне, према прегледаној литератури, у Београду и Новом Саду шездесетих година 20. века (Сикимић 2019: 343).

¹⁷ В. Аристофан 1963.

¹⁸ *Јача ѱоловица* је супруг (Матешкић 1983: 506), док је наспрам тога супруга – „боља, лјепша, красна, мила” (Исто).

¹⁹ „Када се творица са твором свађа, / Па у расправу упадну јаку, / Твору се ова мисао рађа: / Драга, нешто нам смрди у браку!” (Алексић 2018: 16).

²⁰ „Синоћ се, вели, с жежицом спорио, / Мало је своју жежицу корио / и нељубазно са њом говорио. / Онда су, да се свађа не расѱали, / Једно ка другом леђима заспали” (Алексић 2006: 30; истакле ауторке).

Ни уобичајене друштвене појаве потрошачког друштва, сагледане у светлу језичке игре устаљеним изразима, не поседују горчину и немају деструктивни потенцијал, већ бивају релативизоване смехом. У „Крокодилској причи” (Алексић 2006: 7–8), на пример, из збирке *На њ пример* (игра речи ма је случајна, али намерно остављена), фразеологизмима се гради комична слика о жени обузетој луксузним предметом – крокодилском ташном: „и та је ташна, на цени високој, / госпођи једној ремейшила сјокој” (истакле ауторке). Као превасходно комичну тумачимо и слику поштарца Цврлета који се куне у све белосветске поште да ће, „нек кошта шта кошта”, усрећити своју госпођу. Међутим, овде, истина са становишта одраслог читаоца, има и пародијског односа према потрошачком духу и логици „шта кошта да кошта”. Метонимију „тако је она задовољна била / што улицама шетња крокодила” (истакле ауторке) можемо схватити управо тако – као типичну слику потрошачког менталитета. Ипак, са становишта детета, ово шетање крокодила може се повезати и са радосним дочеком торбе која пада у Нил, а отац крокодилске породице препознаје у њој свога оца: „Видите децо, стигао је деда”. Дакле, песник детету читаоцу, па и свом потенцијално одраслом читаоцу, казује још нешто: да је предмет жудње у суштини живо биће које има своје сроднике и своје место у еколошком природном ланцу. Промоција еколошког активизма у поезији за децу Дејана Алексића, још једна је, сматрамо, важна по(р)ука овог песника.²¹

Разноврсно коришћење устаљених језичких облика представља важан део песничког језика у поезији за децу Дејана Алексића. Ови изрази, схваћени буквално, демегафоризовани или протумачени са становишта детета које тек улази у културу и суочава се с њеним мање-више окошталним обрацима који се рефлектују у идиоматици, као са сазнајним изазовом – постају нека врста дискретног путоказа који води дечјег читаоца у свет одраслих, с његовим противречностима, сукобима и манама, као делом животне свакодневице. Користећи ове изразе, Алексић се игра са својим читаоцем, смеје се заједно с њим, помаже му да разуме значењски, поетски, сазнајни потенцијал пренесеног говора и да уочи особености културног обрасца којем припада.

Ако је у основи Змајевог песништва стајала мешавина игре и поуке, могли бисмо рећи да у основи песништва Дејана Алексића стоји шалозбиљна

²¹ Види Ђурковић 2023: 26.

мешавина суочавања с културом и неприхватања оних њених образаца који су се показали као превазиђени или потенцијално штетни: конзумеризма, минимализовања очинске улоге, мушке супремације у кући. Иако даје мужу и оцу породице право да иде „у лов на ’ладно пиво” и да се буни против звоцања, Дејан Алексић га подсећа да је нормално и да помогне у кућним пословима, и да се бави децом, и да буде активни, детету посвећени родитељ, а не онај „отац-колац” из традиционалне културе. Истовремено, он подсећа мајку да је крокодилска ташна једном била живо биће и да звоцање није добар начин да се успостави „љубавна равнотежица” (из песме „Бодљикава љубав” (Алексић 2006: 30)).

Традиција је код Дејана Алексића, рекли бисмо, присутнија но што се њему самоме чини. Она се зрцали у језику, постаје предмет тумачења, предмет игре, предмет прихватања или порицања. Здравница Алексићеве поезије лишена је патоса, али тим пре постаје дубоко и суштински људска. Наздрављање супи, као подстицај да се супа једе, и као слављење топле свакодневице људског породичног живота, може се поредити са здравницама упућеним јунаштву, мудрости, чедности, али, чини нам се, најпре им се може придружити – без правог сукоба и потребе да се нешто избаци „с пароброда историје” и културе.

ИЗВОРИ

Алексић (2002): Дејан Алексић, *Дуіме без каіуііа: іесме за децу*, Београд: Artist.

Алексић (2006): Дејан Алексић, *На іример*, Илустровао Милан Павловић, Београд: Завод за уџбенике.

Алексић (2010): Дејан Алексић, *Сііижу блесе, чувајіте се*, Илустровао Александар Стојшић, Краљево: Имам идеју.

Алексић (2018): Дејан Алексић, *Јануар у жирафи*, Илустровао Коста Миловановић, Београд: Лагуна.

ЛИТЕРАТУРА

Алексић (2014): Дејан Алексић, Поезија речима враћа достојанство (разговор водила Соња Миловановић), *Летіойис Маіиіце сріске*, 493(5), 689–700.

Аристофан (1963): Аристофан, *Лисісііраііа*, превод Милош Н. Ђурић, Београд: Рад.

Вељковић Мекић (2023): Јелена П. Вељковић Мекић, *Мудра луда: поезија за децу* Дејана Алексића, *Детинство: часопис о књижевности за децу*, XLIX/2, 48–59.

Гвозденовић (2017): Ана Гвозденовић, *Ното ludens* у стваралаштву за децу Дејана Алексића, *Детинство: часопис о књижевности за децу*, XLIX/4, 61–65.

Драгићевић (2007): Рајна Драгићевић, *Лексикологија српског језика*, Београд: Завод за уџбенике.

Ђурковић (2023): Урош З. Ђурковић, Еколошке теме у савременој српској поезији за децу: преглед проблема, *Детинство: часопис о књижевности за децу*, XLIX/2, 19–28.

Зорић (2022): Милена Зорић, Трансформација фразеологизама у драмским бајкама Александра Поповића и њена стилска функција, *Детинство: часопис о књижевности за децу*, XLVIII/2, 124–134.

Јолес (1978): André Jolles, *Jednostavni oblici*, preveo Vladimir Biti, Zagreb: Се Ка Де.

Клеут (2001): Марија Клеут, Предговор, у: *Српска народна књижевност*, приредила и предговор написала Марија Клеут, Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 5–65.

Кнежевић (2009): Миливоје В. Кнежевић, *О народним њворним њворевинама*, Антологија народних умотворина, Београд: Учитељски факултет [дигитално издање, у оквиру пројекта „Антологија српске књижевности”].

Љуштановић (2019): Јован Љуштановић, О подетињењу homo ludensa у поезији за децу Попа Д. Ђурђева, *Песничке ипре и њоиравања Попа Д. Ђурђева*, Зборник радова са научног скупа одржаног на 30. Међународном фестивалу хумора за децу у Лазаревцу, 19. септембра 2018. године. Лазаревац: Библиотека „Димитрије Туцовић”, 25–43.

Љуштановић (2008): Јован Љуштановић, Зузудумба прича бескрајну причу, *Летопис Мајице српске*, 1–2, 201–204.

Љуштановић, Пешикан-Љуштановић (2021): Јован Љуштановић, Љиљана Пешикан-Љуштановић, Представе о детету и детињству у *Рјечнику... и списима* Вука Стефановића Караџића, у: Јован Љуштановић, *Ог Досијеја и Вука до Мирка и Славка. О слици дејтеја и дејињсја у српској књижевности за децу и српској култури од 19. до 21. века*, Београд: Педагошки музеј, 9–31.

Матешић (1982): Josip Matešić, *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*, Zagreb: IRO „Školska knjiga”.

Менац (1970/71): Antica Menac, О структури фразеологизма, *Jezik, časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika*, XVIII/1, 1–4.

Милошевић-Ђорђевић (2000): Нада Милошевић-Ђорђевић, Пословица, Изрека, *Ог бајке до изреке: обликовање и облици српске усмене ѡрозе*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност, 182–185.

Мршевић-Радовић (1987): Драгана Мршевић-Радовић, *Фразеолошке глагољско-именичке синџајме у савременом српскохрватском језику*, Београд: Филолошки факултет Београдског универзитета.

Опачић (2007): Зорана Опачић, Наслеђе Љубивоја Ршумовића у поезији савремених песника за децу, *Детинство, часопис о књижевности за децу*, XXXIII/1-2, 16–24.

Петровић (2023): Биљана Т. Петровић, Народне мудрости у поезији за децу Дејана Алексића, *Детинство, часопис о књижевности за децу*, XLIX/2, 37–47.

Пешикан-Љуштановић (2018а): Љиљана Пешикан-Љуштановић, Чудесни маскенбал Дејана Алексића, у: Дејан Алексић, *Стижу блесе, чувајте се*, Лазаревац: Библиотека „Димитрије Туцовић”, 52–56.

Пешикан-Љуштановић (2018б): Љиљана Пешикан-Љуштановић, Знакови на опасном путу – кратки говорни изрази усменог порекла у *Знаковима њоред њуја* Иве Андрића: заступљеност и функција, *Дело Иве Андрића. Зборник радова*, Београд: САНУ, 155–173.

Пешикан-Љуштановић (2009): Љиљана Пешикан-Љуштановић, *Кад је била кнежева вечера?*, Нови Сад: Позоришни музеј Војводине.

Пешикан-Љуштановић (2004а): Љиљана Пешикан-Љуштановић, Шта каже Живка министарка. Кратке говорне форме у Нушићевој *Госпођи министарки*, заступљеност, функција, значење, *Театрон, часопис за њороришну уметност*, XXIX/128, 15–24.

Пешикан-Љуштановић (2004б): Љиљана Пешикан-Љуштановић, Употреба сабље димискије – ресемантизација фолклорних форми у раним фарсама Александра Поповића, *Научни састај слависти у Вукове дане*, 10–14. 9. 2003, Београд – Нови Сад, 33/2, 265–275.

Пешић, Милошевић-Ђорђевић (1997): Радмила Пешић, Нада Милошевић-Ђорђевић, *Народна књижевност*, Београд: Трећник.

РСАНУ (1959–): *Речник српскохрватској књижевној и народној језика*, I–XXI, Београд: Институт за српски језик САНУ.

Сикимић (2019): Биљана Сикимић, Фолклорна инвектива: интерактивне римоване ругалице, у: Ј. Марковић, Н. Јовић (прир.), *Ојсцена и друја колоквијална лексика у српском и македонском језику / Ојсцена и друја колоквијална лексика во српској и македонској јазик. Зборник радова са њоименој научној скуја*. Ниш: Универзитет у Нишу, Филозофски факултет, 313–354.

Токин (2007): Марина Токин, Песништво за децу Дејана Алексића, *Детинство, часопис о књижевности за децу*, XXXIII/3-4, 33–36.

Флакер (1982): Aleksandar Flaker, *Avangarda i tradicija, Poetika osporavanja. Avangarda i književna ljevica*, Zagreb: Školska knjiga.

Фрај (2007): Нортроп Фрај, *Анаџомија криџике: четири есеја*, превела Горана Раичевић, Нови Сад – Београд: Orpheus – Нолит.

Фројд (1969): Sigmund Frojd, *Dosetka i njen odnos prema nesvesnom*, preveo Tomislav Bekić, Novi Sad: Matica srpska.

Milena S. Zorić Latovljević
Preschool Teacher Training College
Novi Sad

Ljiljana Ž. Pešikan-Ljuštanović
University of Novi Sad
Faculty of Philosophy
Professor emerita

“I DEVOUR THE SESAME, BLOWING MY OWN TRUMPET”
– THE PLACE OF SIMPLE ORAL EXPRESSIONS IN DEJAN
ALEKSIĆ’S POETRY

Summary: The paper analyses selected poetry collections by Dejan Aleksić, from the point of view of the use of simple oral expressions, phrases and syntagms, which are commonly used in everyday speech. The starting premise is that Dejan Aleksić ironically re-semanticizes, and to certain extent de-semanticizes elements of traditional culture, forming a humorous contrast based on unfulfilled expectations (for example, the Alazon blowing in own trumpet is no longer a display of heroism and universally acknowledged virtues – ability, strength, honesty, but celebrates gluttony – the devouring of the sesame).

The relationship with oral literature and traditional culture is a feature which makes Aleksić’s poetry modern. Various forms of citation are, for the most part, the subject of comical deconstruction – the poet’s playful use of traditional proverbs and sayings builds a comical disharmony and establishes a new picture of the world and the child.

Keywords: Dejan Aleksić, children’s poetry, simple oral expressions, re-semanticisation, de-semanticisation, irony, humour.